

İKİ PARTİ SİSTEMİ

E. E. SCHATTSCHNEIDER*

Çeviren: Bülent KAR**

İki parti sistemi, Amerikan siyasal sisteminin en belirgin özelliğidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde bu sistem nasıl oluşmuştur? Nasıl ki, savaş öncesi Fransa'da çok partili sistem Fransızların "ulusal karakterini" simgelemektenyse, günümüzde iki parti sistemi de Anglo - Amerikan halkının siyasal olgunluğunun bir işareti olarak açıklanabilir. Bu gerçeğe rağmen, kesinlikle söyleyebiliriz ki; kolaylıkla ifade edilebilecek belirli şartlar ve bazı kişisel tercih ve eleştiriler dikkate alınmaksızın, bu sistem Amerika Birleşik Devletleri için kaçınılmaz olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bu sistemi gözardı edip, çok partili sistemi uygulayamayız. Parti tipleri konusunda ise, beklentilerimizle elde ettiklerimiz arasındaki benzerlikler oldukça azdır.

"İki parti sistemi" deyimi ile ne anlatılmak istenmektedir? Şüphesiz, bu sistemde sadece iki parti yoktur. Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet döneminin en parlak günlerinde, birçok kimsenin adlarını bile bilmediği onlarca parti görüldüğü gibi, günümüzde de Amerika Birleşik Devletleri'nde bu kadar çok olmasa bile, hatırı sayılır çoklukta partilere rastlamaktayız. Hatta geçen yüzyılda her başkanlık seçiminde iki parti sistemini kırmak için bir üçüncü parti oluşturulmaya çalışılmış, bunun yanında küçük parti hareketlerine destek olunmuştur¹.

Kullandığımız anlamı ile iki parti sistemi, siyasal örgütlenme içinde iki ana parti ve birkaç küçük partiden oluşmuş bir sistemdir. Büyük partiler, tekelci güçler olmaya devam ederken; küçük partiler, seçimlerde hiç bir güç elde edememekte ancak siyasal bir etki unsuru olmaktadır. Öte yandan, büyük partiler kendilerini zayıflatmak için gösterilen devamlı çabalara karşın durumlarını korumaktadırlar.

* E.E. Schattschneider'in *Party Government (Parti Hükümeti)* adlı kitabından alınmıştır. New York: Holt, Rinehard ve Winston, 1960, s. 67-72, 74. Teşif hakkı 1942'de E.E. Schattschneider'e verilmiştir. Holt, Rinehart ve Winston, Inc.'in izniyle tekrar basılmıştır.

** Araş. Gör.; Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

1 Bkz. E.E. Robinson, *The Presidential Vote (Başkanlık Oyu)*, Palo Alto: Stanford Üniversitesi Basımı, 1934, 33; Çeşitli başkanlık seçimlerindeki küçük partilerin sayısı hakkında bilgi için; Robinson'a göre 1896'dan 1932'ye kadar başkanlık seçimlerinde seçime katılan partilerin sayısı şöyledir: 17, 14, 12, 13, 11, 11, 15, 12, 15 ve 11.

Küçük partilerin büyük partilere yaptığı engellemeleri gözönüne alırsak, iki parti sisteminin — yani gücün ve oyların tekelinin iki ana partinin elinde olduğu sistem — Amerikan kurumlarının en köklülerinden biri olduğu görülür. İki parti sisteminin güçlülük kazanmış olması büyük bir önem taşır, çünkü iki parti sistemindeki ana partinin siyaseti, çok partili sistemdeki partilerin siyasetlerinden temelde farklıdır. Şimdi, bu söylediklerimizi kanıtlamak için sistemin incelenmesine ve irdelenmesine geçebiliriz.

İki parti sisteminin en önemli özelliği, bu sistemde yer alan büyük partiler ile küçük partiler arasındaki ilişkidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde küçük partiler güçten yoksun bırakılmıştır. Bu o kadar etkili bir şekilde yapılmıştır ki, bu partiler siyasal hayata etki etmekten çok, eğitimsel bir işlev yürüten partiler olarak görülürler. Çok partili sistemde ise büyük ve küçük partiler arasındaki fark açıklıkla belirtilmemiştir. Ve her parti yönetim gücünün bütününe ele geçirmeyi ümit etmemekle beraber, bir kısmına sahip olmayı ümit eder. Öte yandan, iki parti sistemi uygulamada, yalnızca iki büyük partinin yer aldığı bir sistemdir. Biri veya diğeri genellikle yönetim gücünü elinde tutmakla birlikte, bazı zamanlarda gücü bölüşebilirler. Ancak, hiçbir küçük parti sürekli olarak üçüncü bir parti durumuna gelemes. İkinci büyük parti ile küçük partilerin en güçlüsü arasındaki etkinlik farkı çok büyük ve aşılmaz boyutlardadır. İki parti sisteminin uygulayan Amerika Birleşik Devletleri'nin tarihinde herhangi bir küçük partinin büyük parti durumuna, herhangi bir büyük partinin de küçük parti durumuna geldiği görülmemiştir.

Büyük partilerin tekeli gücü ise yadsınamayan bir gerçektir. Bunun anlamı, herhangi bir başkanlık seçiminde bu partilerin halk oylarının en az yüzde doksanbeşini alacaklarıdır. Genellikle, cumhurbaşkanı seçmek için toplanan seçiciler kurullarındaki yerlerin hemen hepsini; Temsilciler Meclisi ve Senato'daki sandalyelerin çok az bir kısmı hariç hepsini; bir-iki eyalet valiliği hariç diğerlerini ve iki üç eyalet dışında yasama organlarının her ikisindeki sandalyelerin tamamını ya da tamama yakın kısmını kazanacaklardır. Sadece tarafsız oyların geniş bir şekilde kullanıldığı belediye seçimlerinde büyük partilerin tekelini hissedilir derecede azalır ancak, bu ayrıcalık gerçek dışıdır. Büyük partilerin gücünü azaltmak için yapılan bu gibi engellemeler önemli sonuçlar doğurmayacaktır. Bu nedenle, iki parti sistemi, Amerikan siyasal hayatının Gibraltar kayasıdır(*). Bu sistem siyasi dünyanın en önemli odak noktalarından biri haline nasıl gelmiştir? Gerçekte bunun nedenleri oldukça açık ve kanıtları da kesin ve ikna edicidir.

İki Parti Sisteminin Nedenleri

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki iki parti sistemi Amerikan seçim sisteminin, — yani temsil sisteminin — doğrudan doğruya bir sonucudur. Amerika Birleşik Devletleri'nde bu seçim sistemi, tarihsel süreç içerisinde bu sistemi uygulamış olan diğer ülkelerden daha yoğun bir şekilde uygulanmaktadır. Ulusal yönetimde, eyalet

(*) Yazar, burada Amerikan siyasal hayatında iki parti sisteminin Gibraltar Kayası'na benzetmektedir. Gibraltar Kayası Akdeniz'de İspanya'nın güneyinde kayalık bir yarımadadır. "Gibraltar Kayası kadar sağlam" deyiimi dünya literatürüne geçmiştir (Ç. N.).

yönetiminde ve yerel yönetimlerde çalışan sekizyüzbin görevli halkın oyları sonucunda seçilmektedir. Öte yandan, partilerin seçimlerle ayakta durduğunu gözönüne alır ve yukarıda sözü edilen yönetimlerde çalışanları da halkın verdiği oyların belirlediğini gözönünde tutarsak, bu oyların parti sistemine etkisi olmaması, sistemin sağlamlığının önemli bir göstergesi olacaktır. Seçimle yenilenecek organlar temelde ikiye ayrılır: (1) Yasama Organları Üyelikleri ve (2) Yürütme Organları Üyelikleri. Yasama organları üyelerinin seçim şekline öncelik verip, daha sonra da özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Temsilciler Meclisi üyelerinin seçim şeklini incelemek daha yararlı olacaktır.

Burada sözü edilmesi gerekmeyen belirli özellikler dışında bilinmesinde yarar olan, Temsilciler Meclisi üyelerinin tek-üyelî bölgelerden ve her bölge için bir temsilci olacak şekilde seçildiğidir. Kısaca, 435 üyeyi belirlemek için yaklaşık 435 bölgede ayrı ayrı seçimler yapılır. Adayların her bölgede oyların belirli bir çoğunluğunu almasına gerek yoktur. En fazla oy alan aday kazanmış olur. Bu düzenleme basit görünmesine rağmen, partilerin beklentileri açısından şaşırtıcı olabilir. Bu sistemin bir sonucu da, partilerin coğrafi dağılımındaki güçlerini göstermesi ve seçim sonuçlarında, belirleyici rol oynamasıdır. Kaldı ki, seçim sonuçları iki etmen tarafından tayin edilir: (1) Oyların çokluğu ve (2) Oyların coğrafi dağılımı; iki partinin adayları için atılan toplam oylar, sonucu tek başına belirlememektedir. Tek-üyelî bölge sisteminde seçim sonuçlarını ortaya çıkaran hesaplar, işin içine ikinci bir etmen girdiğinden daha karmaşık bir duruma dönüşmektedir. Bu sistem ile yapılan bir seçimde, herhangi bir parti için verilen oyların coğrafi dağılımındaki en ufak bir değişiklik, inanılmayacak derecede değişik sonuçlara yol açabilir. Örneğin, eğer bir parti 435 seçim bölgesinde toplam 10.000.000 oy alırsa ve bu bölgelerin toplam seçmen sayısı 40.000.000 ise, partilere göre oy dağılımı bilinmeden bu partinin kazandığı sandalye sayısını kabaca da olsa tahmin etmek olanaksızdır. Sözü edilen parti olağanüstü bir durumda sandalyelerin hepsini kazanacak veya toplam oyların yüzde yirmi-beşini aldığı için sandalyesiz kalacaktır. Bu nedenle, Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan bu özel seçim sistemi, bir partinin coğrafi dağılımda da halk desteğini almasını sonuca etki eden önemli bir etmen durumuna getirmiştir.

Varolan partilerin potansiyel oy güçleri, Meclis seçim bölgeleri için ayrı ayrı ve düzenli bir şekilde yoğunlaştırılışaydı, partilerin Temsilciler Meclisi'nde tam orantılı temsili, diğer bir deyişle, halk oylarının oranlanması tek-üyelî bölge sistemini getirecekti. Bunu şu şekilde açıklayabiliriz: Eğer A partisi bazı bölgelerde oyların yüzde yüzünü almış, kalan bölgelerde hiç oy almamışsa; aynı şekilde B partisi de birkaç bölgede oyların hepsini almış ve diğer bölgelerde de yine aynı şekilde hiç oy almamışsa; her bir parti Temsilciler Meclisi'nde halktan gördüğü destekle orantılı olarak temsil edileceklerdir. Öte yandan, bütün partilerin oyları ülke genelinde eşit olarak dağıtılsaydı (yani, toplam oyların yüzde otuzüçünü alan bir parti, 435 bölgenin her birinde oyların yüzde otuzüçünü almış sayılacaktı) en kuvvetli partinin tüm sandalyeleri kazanıp, diğer partilerin hiç sandalye alamaması doğal bir sonuç olarak ortaya çıkacaktı.

Bu olası olmadığı için — partinin gücü bütün satıhta düzgün olarak yoğunlaşmış veya ülke genelinde tam bir benzerlikle yayılmış olsa bile — herhangi bir seçim sonunda parti oylarının toplamı bilinse dahi kazanılan sandalye sayısını tahmin et-

mek çok zordur. Bu, dağılım etmenini etkileyen temsil sisteminde yapılacak küçük bir değişiklik, büyük ve çok farklı sonuçlar doğurabilecek bir niteliktedir. Tüm temsilcilerin *tek bir ulusal oy pusulasında seçilmesi* şeklinde yapılacak köklü bir değişiklik ise en kuvvetli partiye bütün sandalyeleri verip, diğer partileri sıfıra indirecektir ki, bu da diktatöryal rejimlerde karşıt partileri yok etmek için kullanılan bir yöntemdir. Yine, Meclis üyelikleri için eyalet-çapı temeline dayalı bir seçim sistemi düzenlenirse (örneğin, 48 bölgeden, her eyalet bir bölge olarak kabul edilirse — bugün başkanlık seçmenlerinin seçiminde olduğu gibi —), bu düzenleme kazanan partinin zaferini bugün yürürlükte olan sistemden daha fazla abartacaktır. Bu durum başkanı seçmek için toplanan seçmenler kurulundaki oy sonuçları veya Temsilciler Meclisi'nin seçim sonuçları ile karşılaştırılarak açıklanabilir. Öte yandan, coğrafi etmeni gözönüne almayan, orantılı temsil veya mesleki temsil sistemi, kesinlikle iki parti sistemini yok edecektir.